

חילופי המשלימים של פועלי הסרה בלשון המקרא בהשוואה לעברית בת ימינו

מבוא

פועלי הסרה משתייכים בלשונות רבות לקבוצת הפעלים המאפשרים התחלפות בתפקידם התחבירי של משלימיהם. במחקר הזה מושוים חילופי המשלימים של פועלי ההסרה במקרא ובעברית החדשה. הנה דוגמות מן העברית החדשה: "פרק את המטען מהמכונית"¹ לעומת "פרק את המכונית מהמטען"²; "ניקה את הבוץ מהנעליים"³ לעומת "ניקה את תא המנוע מבוץ"⁴.

במישור הסמנטי פועלי ההסרה מצריכים שני משלימים: המקום (location) והממוקם (locatum), ובמישור התחבירי בלשונות רבות אין תפקידים קבועים לשני המשלימים האלה: אפשר שהמקום יתממש במושא ישיר, והממוקם יתממש במושא עקיף או לא יתממש כלל, ואפשר שלהפך. על פי גישתו של לאונרד תלמי,⁵ השונות במימוש המשלימים נובעת מאפשרויות מילון (לקסיקליזציה) שונות של המרכיבים הקונצפטואליים של האירוע המתואר על ידי הפועל. פועל הסרה יכול לקודד (to lexicalize) את התנועה בלבד, ואז השם המציין את המקום יצטרף אליו כחלק מצירוף יחס המקודד את מסלול התנועה (path). ואולם יש גם אפשרות שהפועל יקודד לא רק את רכיב התנועה אלא גם את רכיב מסלול התנועה, ובמקרה זה יצטרף אליו השם המציין את המקום כמושא ישיר. נשאלת השאלה אם קידוד התנועה בלבד לעומת קידוד התנועה יחד עם המסלול הוא תלוי לשון או שהוא נקבע רק על פי אופי התנועה. במילים אחרות, האם חילוף המשלימים הוא תלוי לשון מסוימת או שהוא אוניברסלי. ממחקר חילופי המשלימים בכמה לשונות עולה שתפוצת החילוף אינה אוניברסלית אלא ייחודית לכל לשון ולשון. התפוצה אינה זהה (לדוגמה, באנגלית

* המאמר הוא עיבוד של הרצאה בקונגרס העולמי השישה-עשר למדעי היהדות בירושלים בכ"ג באב תשע"ג. המחברות אסירות תודה לחנן אריאל, שהעיר על ההרצאה ועל גרסה מוקדמת של מאמר זה.

1. kinbooks.co.il. במאמר זה הובאו מובאות רבות מן המרשתת. הושארו הפניות כלליות בלבד; הקישורים המלאים שמורים בגרסת pdf של המאמר.

2. ynet.co.il

3. numenore.com

4. jeepolog.com

5. תלמי, 1985.

ובספרדית),⁶ ולפיכך מתעוררת השאלה באיזו מידה המצב דומה באותה לשון בשתי תקופות מרוחקות בתולדותיה. מטרת העיון הזה למיין את פועלי ההסרה המצויים במקרא מבחינת חילופי המשלימים ולהשוותם לפועלי ההסרה בעברית בת ימינו. זה המינוח שישמש במאמר: מבנה שבו הממוקם מתממש במושא ישיר (כגון "מפלסות פינו את השלג מהצירים הראשיים")⁷ ייקרא מסגרת א, ואילו מבנה שבו המקום מתממש במושא ישיר (כגון "מפלסות של עיריית ירושלים פינו את הצירים המרכזיים מן השלג")⁸ ייקרא מסגרת ב. הדוגמות במאמר מובאות באותיות א ו-ב ליד מספריהן על פי השתייכותן למסגרות א ו-ב בהתאמה. כאשר המסגרת התחבירית אינה חד-משמעית או עדיין לא הוכרעה במהלך הדיון, הדוגמות באות במספרים בלא אותיות או בסימן שאלה ליד האות א או ב.

חוקרים אחרים כבר דנו בחילוף זה ובחילופים של פועלי מקום אחרים בעברית החדשה במסגרות תאורטיות מגוונות: יצחק צדקה, אסתר בורוכובסקי בראבא, רבקה בליבויס, רבקה הלוי, והבית סגל ועידן לנדו.⁹ אליעזר רובינשטיין יחד דיון לפועלי מקום (פועלי שימה ופועלי הסרה) בלשון המקרא והציע התניה לבחירת כל אחד משני המבנים התחביריים.¹⁰ לפי השקפתו, בפעלים שמשמעותם שינוי מקום המבנה הבסיסי והשקוף הוא המבנה שאנו מכנות מסגרת א. את המבנה האחר (מסגרת ב) כינה רובינשטיין "התמשאות מקום", והוא מתאפשר כשהממוקם מגולם בשורש הפועל (כגון זָמַר – 'הסיר זמורות'), או כשהוא משתמע ממשמעות הפועל (כגון גָּזַז – 'הסיר שערות'), או כשאנו מסוים (כגון הִקְצִיעַ בפסוק "ואת הבית יִקְצֹעַ מבית סביב" וי' יד 41)). במאמרו של רובינשטיין נדונו פועלי מקום במשמעות מרחבית, כגון גָּזַז, בָּצַר, שָׁטַף, ואילו בעיון זה נדונים כל הפעלים בעלי מבנה תחבירי האופייני לפועלי הסרה. המקום יכול להיות, לדוגמה, אדם, והממוקם – מושג מופשט. לפיכך גם פעלים כגון שָׁדַד וְגָזַל, מָנַע וְחָסַף (חָשַׁף), רָפָא ועוד נכללים בדיונו.¹¹ הדיון אינו מושתת על הנחת יסוד שלפיה אחד המבנים שקוף או מובן מאליו יותר מן האחר, ומטרתנו, כאמור, להשוות את תפוצת שני המבנים במקרא עם תפוצתם בעברית

6. על פועלי הסרה באנגלית ראה ביוורס, 2009; לוויין ורפפורט-חובב, 1991; על פועלי הסרה בספרדית ראה סיפואנטס הונרוביאה, 2008. נעשו מחקרים על פועלי הסרה בלשונות נוספות. לדוגמה בערבית ראה עברול-ג'ווד, 2003, ולדוגמה ב יפנית ראה איוטה, 2008.

7. israelweather.co.il

8. inn.co.il

9. צדקה, תשל"ד, עמ' 174–177; בורוכובסקי בראבא, תשס"א (בעיקר עמ' 226–242); בליבויס, תשס"א; הלוי, תשס"ט; סגל ולנדו, 2012.

10. רובינשטיין, תשמ"ב.

11. נראה שאין הברל במבנה התחבירי בין מקרים של הוצאת הממוקם מן המקום במשמעות מרחבית קונקרטית לבין מקרי יחס הכלה מופשט יותר. לדוגמה, הפועל חָלַץ בעברית החדשה מציין בדרך כלל את שחרורו של עצם מוחשי, כגון "בת השבע חילצה את אחיה התינוק מן הבית הבורע" (australia-il.com), ואולם אין התחביר משתנה גם כשהממוקם מופשט: "הוא חילץ ממנה יכולות שלא ידעה על קיומן" ("הארץ", כ"ג בכסלו תשע"ד, גלריה עמ' 4).

החדשה אגב בדיקת כלל פועלי ההסרה ולא רק פועלי ההסרה המרחביים. לעיון זה נלוותה גם בדיקה של משלימי אותם פעלים שנמצאו במקרא כפי שהם באים בטקסטים בלשון ימינו בסוגות המזוהות עם הלשון ה"בינונית" ומתועדים במרשתת (באתרי חדשות, פורומים, יומני רשת).

חילופים זהים בלשון המקרא ובעברית החדשה

כפעלים רבים מתועדים חילופי משלימים הן בלשון המקרא הן בלשון ימינו. למשל, את החילוף הנזכר של משלימי הפועל פָּנָה אפשר להדגים בפסוקי המקרא האלה:

1. א. רני בת ציון הריעו ישראל שמחי ועלזי בכל לב בת ירושלם: הסיר ה' משפטִיךָ פָּנָה אִיבֶךָ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל ה' בקרבך לא תיראי רע עוד (צפ' ג 14–15).
- ב. ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בחוץ ואנכי פָּנִיתִי הַפִּית וּמָקוֹם לְגַמְלִים (בר' כד 31).

משמעותו השכיחה של הפועל פָּנָה במסגרת א בעברית בת ימינו אינה זהה לגמרי למשמעותו במקרא – פינני אויב הוא סילוק של פולשים, ואילו פינני שלג הוא הרחקת מכשול. ואולם גרעין המשמעות, 'הוצאה ממקום', לא השתנה, וכך גם המסגרת התחבירית. הנה עוד דוגמות לחילופים במקרא:

2. א. אִם רָחַץ אֲדֹנָי אֶת צֵאת פְּנוֹת צִיּוֹן וְאֵת דְּמֵי יְרוּשָׁלַם יִדִּיחַ קִרְבָּה בְּרוּחַ מִשְׁפָּט וּבְרוּחַ כְּעַר (יש' ד 4).
- ב. פִּשְׁתִּי אֶת כְּתַנְתִּי אֵיכָכָה אֲלַבְשֶׁנָּה רָחֲצֵתִי אֶת רַגְלֵי אֵיכָכָה אֲטַנְפֶם (שה"ש ה 3).
3. א. וְאַרְחֲצֶךָ בְּמִים וְאַשְׁטֶף דְּמִיֶּךָ מֵעֲלֶיךָ וְאַסְכֶּךָ בְּשֶׁמֶן (יח' טז 9).
- ב. וְכֹל אֲשֶׁר יֵגַע בּוֹ הַזֹּב וַיִּדְרִי לֹא שְׁטָף בְּמִים וְכִבְסוּ בַגְדֵי וְרָחַץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב (וי' טו 11).
4. א. וְכִבְסוּ הַמִּטְהַר אֶת בְּגָדֵי וְגִלְחָ אֶת כָּל שְׂעָרָו וְרָחַץ בְּמִים וְטָהַר וְאַחַר יָבֹוא אֶל הַמַּחֲנֶה וְיִשָּׁב מִחוּץ לְאַהֲלוֹ שִׁבְעַת יָמִים (וי' יד 8).
- ב. וְרֵאִיתִי בְּשִׁבְיָה אִשָּׁה יִפֹּת תֹּאֵר וְחִשְׁקָתָהּ כִּי וְלִקְחָתָהּ לֶךְ לְאִשָּׁה. וְהִבֵּאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתָךְ וְגִלְחָתָהּ אֶת רֵאשֶׁתָּהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צִיפְרָנֶיהָ (רב' כא 11–12).
5. א. וְכִשְׁמַעִי אֶת הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת בְּגָדֵי וּמְעִילִי וְאַמְרָטָהּ מִשְׁעַר רֵאשִׁי וַיִּקְנִי וְאַשְׁבַּח מְשׁוֹמֵם (עז' ט 3).¹²
- ב. וְאַרְיֵב עַמִּים (עם היהודים) וְאַקְלַלְמֶם וְאַכָּה מֵהֶם אֲנָשִׁים וְאַמְרָטֶם וְאַשְׁבִּיעֶם בְּאַלְהֵים אִם תִּתְּנוּ בְּנִתְיֶכֶם לְבִנְיָהֶם וְאִם תִּשְׂאוּ מִבְּנֵי תֵיחֶם לְבִנְיֶכֶם וְלִכְמֶם (נח' יג 25).¹³

12. מילת היחס מן משמשת כאן במשמש של חלקיות (פרטיטיביות).

13. אפשר להוסיף כאן גם את הפועל נָקָה, שחילופי משלימיו בעברית החדשה כבר הודגמו בספרות

כל הפעלים האלה משמשים בלשון המקרא ובעברית בת ימינו באותה משמעות, וגם החילוף התחבירי שלהם בשני רובדי הלשון האלה זהה. אף בלשון ימינו מצויים הצירופים "רחץ את הלכלוך (מן הידיים)" וגם "רחץ את הידיים (מן הלכלוך)", "שטף צבע (מן הברד)" וגם "שטף בד (מן הצבע)", "גילח ראש" וגם "גילח שער", "מרט נוצות (מן העוף)" וגם "מרט עוף (מנוצותיו)".¹⁴ במרבית הדוגמות מן המקרא רק המושא הישיר מתממש במשפט, אך בדוגמה 3 נמצא גם המושא העקיף: "ואשטף דמיך מִעֲלֶיךָ". עוד אפשר ללמוד כי שתי המסגרות יכולות לבוא בתקבולת במבנה איחוי: "וארחץ במים" (מסגרת ב) "ואשטף דמיך מעליך" (מסגרת א) "ואסכך בשמן" (שוב, מסגרת ב, הפעם של פועל שימה ולא פועל הסרה). יש שאותו פועל הסרה משמש בשתי המסגרות באותו הקשר, כגון הפועל הַקָּצָה במשמע 'הסיר בגירוד' (נדיר במשמע זה בעברית בת ימינו):

6. א ו־ב. ואת הבית יקצע מבית סביב ושפכו אֶת הָעֶפֶר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֵל מַחוּץ לְעִיר אֵל מְקוֹם טָמֵא. וּלְקַחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבִּיאוּ אֵל תַּחַת הָאֲבָנִים וְעַפְרֵי אַחַר יִקָּח וְטַח אֶת הַבַּיִת. וְאִם יִשׁוּב הַנֶּגַע וּפְרַח בַּבַּיִת אַחַר חֲלִץ אֶת הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הַקְּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הַטּוּחַ (וי' יד 41–43).

בלשון המקרא שני המשלימים, הממוקם והמקום, יכולים להתממש במושאים שאין לפניהם מילת יחס, לדוגמה: "וְהַפְּשִׁיטוּ אוֹתָךְ בְּגָדֶיךָ וּלְקַחוּ כְּלֵי תַפְאַרְתְּךָ וְהִנְיַחוּךָ עִירָם וְעָרִיָּה" (יח' טז 39). במקרה הזה רק המושא הראשון ייחשב ישיר, והשימוש בפועל הַפְּשִׁיט יסווג בתור מסגרת ב. דוגמה לאותו הפועל במסגרת א: "ויכרתו את ראשו וַיַּפְּשִׁיטוּ אֶת כְּלָיו" (שמ"א לא 9).

במקרים לא מעטים בהעדר המושא העקיף עשויה להתעורר גם התלבטות אחרת: שמא אין לפנינו חילוף תחבירי אלא מעתק מטונימי במושא הישיר. מדוגמה 7 להלן היה אפשר להסיק שהפעלים גָּרַשׁ וְעָקַר באים במקרא גם במסגרת ב – שלא כבעברית החדשה:

7. כִּי עֲזָבָה עֲזוּבָה תִּהְיֶה וְאַשְׁקִלוֹן לְשִׁמְמָה אֲשֶׁדּוֹד בְּצַהֲרִים יִגְרְשׁוּהָ וְעָקְרוּן תַּעֲקַר (צפ' ב 4).

המחקר. במקרא הפועל הזה רגיל במסגרת ב, כגון "אם חטאתי ושמרתני ומעוני לא תנקני" (איוב י 14), ואילו במסגרת א יש רק דוגמה אחת: "ונקיתי דמם לא נקיתי" (יואל ד 21). הכוונה לכאורה 'הסרתי את דמם שלא הסרתי עד כה', וכך על פי תרגומים רבים, ואילו על פי פירוש רש"י אפשר לשער שגם כאן מדובר במסגרת ב: "ואף אם אנקה אותם משאר עבירות שבידם ומרעות שעשו לי דמם של בני יהודה לא אנקה מהם אימתי תהיה זאת בזמן שהקב"ה שוכן בציון".

14. למשל "רחץ את האבק משורת שתילי הברושים" (archive.today), "רחצו היטב את התריסים מן הלכלוך שנצבר בהם" (metaknim.com).

ואולם ניתוח הדוגמה הזאת בתור מסגרת ב (יחידאית לשני הפעלים) בעייתי משום שמעתק מטונימי של שם יישוב בהוראת תושבי יישוב הוא מעתק טיפוסי השכיח בעברית לדורותיה וגם בלשונות אחרות. אם כן סביר יותר שלפנינו מסגרת א. לעומת זאת מזוג הדוגמות (א8, א8) אפשר ללמוד על חילוף משלימי הפועל קָצַר:

8. א. את ספיה קצירך לא תקצור ואת עֲנָבִי נְזִירָךְ לֹא תִבְצַר שנת שבתון יהיה לארץ (וי' כה 5).

ב. ויצאו השדה וַיִּבְצְרוּ אֶת פְּרֻמֵיהֶם (שופ' ט 27).

אפשר שהמילה פָּרַם בפסוק בשופטים ט מציינת שטח שבו נטועים עצי הגפן, ואפשר שהיא מציינת את העצים עצמם, אבל ההנחה שהיא מציינת ענבים אינה סבירה, ולפיכך לפנינו מסגרת ב. גם כאן החילוף בלשון המקרא ובלשון ימינו זהה. כידוע, בעברית יש פעלים רבים לציון קטיף לסוגיו, ורובם מתועדים כבר במקרא. באחדים מהם שתי המסגרות מתועדות, כגון בפועל אָרַה, ובאחרים מתועדת רק מסגרת א, כגון בפועל קָצַר, או רק מסגרת ב, כגון בפועל זָמַר, אך אין להסיק מכאן שהמסגרת האחרת לא שימשה.

9. א. אֶרְתִּי מוֹרִי עִם פְּשָׁמִי אֶכְלְתִּי יַעֲרִי עִם דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יֵינִי עִם חֶלְבִי (שה"ש ה 1).

ב. גִּפְּן מִמְצֵרִים תִּסְעֶה תִּגְרַשׁ גוֹיִם וְתִטְעֶה. [...] למה פרצת גדריה וְאָרְוָה כֹּל עֲבָרֵי דֶרֶךְ (תה' פ 9–13).

10. א. זרעו חטים וְקָצִים קָצְרוּ נָחְלוּ לֹא יוֹעֵלוּ וּבָשׂוּ מִתְּבוֹאֲתֵיכֶם מִחֶרֶן אִף ה' (יר' יב 13).¹⁵

11. ב. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תִּזְמַר בְּרֻמָּה, ואספת את תבואתה (וי' כה 3).

עוד דוגמה לפועל הסרה מקראי בעל שתי מסגרות הוא גָּזַז, וגם בעברית החדשה התנהגותו התחבירית זהה. לעומתו יש פעלים בעלי משמעות קרובה כגון כָּרַת המתועדים רק במסגרת א הן במקרא הן בעברית החדשה:

12. א. גָּזִי נְזַרְךָ וְהִשְׁלִיכִי וְשֵׂאֵי עַל שָׁפִים קִינָה (יר' ז 29).

ב. ולכן הלך לְגָזַז אֶת צֵאֲנוֹ (בר' לא 19).

13. א. כי לפני קציר כתם פרח ובסר גמל יהיה נצה וְכָרַת הַזֵּלְזֵלִים בַּמְזֻמְרוֹת וְאֵת הַנְּטִישוֹת הַסִּיר הַתַּז (יש' יח 5).

15. ייתכן שאפשר לראות דוגמה למסגרת ב בפסוק "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט" (וי' יט 9). דוגמה ודאית יותר של הפועל קָצַר במסגרת ב מתועדת בלשון התנאים: "היה ביתו לבנות גדרו לגרור שדיהו לקצור – הולך אצל הפועלין וכו'" (משנה, נדרים ד, ט).

לעתים יש חילופי מסגרות של פעלים מאותו שורש בשתי תקופות הלשון הנבדקות, אבל בלשון המקרא מיוצג בניין אחד, ואילו בעברית החדשה שכיח יותר בניין אחר:

14. א. אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אָרִיק חֲרַבִי תורישמו ידי (שמ' טו 9).

ב. ויהי הם מְרִיקִים שְׁקִיָּהם והנה איש צרור כספו בשקו ויראו את צרות כספיהם המה ואביהם ויראו (בר' מב 35).

אותו החילוף מצוי בעברית בת ימינו, אבל בלשון יום-יום בדרך כלל משמש הפועל רִקַן, משורש מורחב בבניין פיעל, ואילו הָרִיק משמש בעיקר במשלב ספרותי.¹⁶ המונחים "מקום" (location) ו"ממוקם" (locatum) הם מונחים תאורטיים. כפי שנזכר במבוא, מבחינת המשמעות לא תמיד מדובר במקום ממש ובדבר מה שממוקם בו. בדיון כזה המקום יכול להיות גם אדם, והממוקם יכול להיות תכונה, מצב, רגש או ישות מופשטת אחרת. במובן זה גם פעלים המציינים הוצאת דבר מה מרשותו של אדם, כגון גָּנַב או שָׁדַד, הם פועלי הסרה, וגם בהם בחירת המשלים המתממש במושא ישיר אינה קבועה:

15. א. בחרבות גבורים אפיל המונך עריצי גוים כלם וְשָׁדְדוּ אֶת גְּאוֹן מִצְרַיִם ונשמד כל המונה (יח' לב 12).¹⁷

ב. על היום הבא לְשָׁדֹד אֶת כָּל פְּלִשְׁתִּים להכרית לצר ולצידון כל שריד עזר כי שרד ה' את פלשתים שארית אי כפתור (יר' מז 4).

16. א. וקרבותי אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לְשָׁקֵר וּבַעֲשָׂקֵי שֶׁכַר שְׁכִיר אֲלֻמְנָה וְיָתוֹם ומטי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות (מל' ג 5).

16. ב. את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי וְאֵת מִי עֲשָׂקְתִי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם (שמ"א יב 3).

17. א. וְיִגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיד המצרי (שמ"ב כג 21).
ב. גִּזְלוּ אֲבִיו וְאָמוֹ ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית (מש' כח 24).

מעניין שחילופי המשלימים של הפעלים שָׁדַד וְעֲשָׂק ("שדד את הכסף" וגם "שדד את האיש", "עשקו את העניים" וגם "עשקו את רכושכם") רגילים גם בעברית החדשה, ואילו הפועל גִּזַּל משמש בדרך כלל רק במסגרת א. שימושו במסגרת ב, כגון "גזלו

16. במשלב העממי מוצאים הוריק, בגורת פ", כביכול, של בניין הפעיל.

17. י"ח מושקוביץ בפירוש דעת מקרא מפרש את הצירוף "גאון מצרים" במשמע 'תפארתה של מצרים, מקדשיה ואוצרות ההון שבהם יִשְׁדְּדוּ. אם הכוונה דווקא למקדשים ולארמונות – לפנינו מסגרת ב, ואם הכוונה לדברי ערך – הרי לפנינו מסגרת א.

אותי", עשוי להישמע דיבורי ואולי מושפע מלשון אחרת.¹⁸ נשוב לדוגמה הזאת בהמשך הדיון.¹⁹

נראה שאפשר לראות בפועל רפא פועל הסרה: המקום הוא חולה והממוקם הוא מחלה. גם כאן שתי המסגרות מצויות הן בלשון המקרא הן בעברית בת ימינו ("ריפא את המחלה" וגם "ריפא את האדם ממחלה", אבל במסגרת א לא תיתכן השלמה עקיפה):

18. א. וַיִּרְפְּאוּ אֶת שֹׁכְרֵי עַמִּי עַל נִקְלָה לֵאמֹר שְׁלוֹם וְאִין שְׁלוֹם (יר' ו 14).

18. ב. רְפָאֲנִי ה' וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאוֹשַׁעַה כִּי תִהְיֶה אֵתָה (יר' יז 14).

הפועל מְנַע שייך גם הוא לקבוצת פועלי ההסרה, ושני משלימיו מתממשים במשפט:

19. א. הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי אֲשֶׁר מְנַע מִמֶּךָ פְּרִי בֶטֶן (בר' ל 2).

19. ב. וְכֹל אֲשֶׁר שָׂאֵלוּ עֵינַי לֹא אֲצַלְתִּי מֵהֶם לֹא מְנַעַתִּי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה (קה' ב 10).

גם בעברית החדשה הפועל מְנַע משמש בשתי המסגרות כאשר ה"ממוקם" בא בצורת שם הפועל: "מנע ממנו לעשות משהו" וגם "מנע אותו מלעשות משהו".²⁰

פעלים המצויים באותה מסגרת יחידה בלשון המקרא ובימינו

עד כאן נדונו בעיקר פעלים שחילופי המסגרות התחביריות מצויים בהם גם בלשון המקרא וגם בלשון ימינו. עתה יודגמו פעלים המשמשים בשני רובדי הלשון הנבדקים רק במסגרת אחת, זהה.

כבר נזכר שהפועל פָּרַת משמש, הן במקרא הן בלשון ימינו, רק במסגרת א. מלבדו אפשר להזכיר גם את הפעלים הַגְּלָה, דָּלָה, הִפִּיל, לָקַח, לָקַט (וּלְקַט), מָשָׂה, הִשְׁלִיךְ

18. חילוף המבנים בפועל גָּזַל מצוי גם בלשון חכמים, לדוגמה "הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשא בגד – משלם כשעת הגזילה" (משנה, בבא קמא ט, א) לעומת "גזל אחד מחמשה בני אדם, ואי ידוע איזה מהן גזל, כל אחד ואחד אומר אותי גזל – מניח את הגזילה ביניהן ומסתלק" (משנה, יבמות טו, י).

19. יותר מן הפועל גָּזַל מצוי בעברית המדוברת בפי מקצת הדוברים הפועל גָּנַב במסגרת ב, כגון "מתחילה לסוע כולי בשוק מעצם הרעיון שגנבו אותי בסינאפור" (cafe.themarker.com). ייתכן שגם לשימוש זה יש דוגמה מקבילה במקרא: "למה נחבאת לברח ותגנב אתי" (בר' לא 27), ואולם אין ודאות שזאת אמנם מסגרת ב (והכוונה 'גנבת ממני את השייך לי') ולא מטונימיה: 'דעתי < אני' (לפי פירוש רש"י: גנבת את דעתי). גם לפועל פָּזַז שתי מסגרות תחביריות במקרא: "ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית" (בר' לד 29) לעומת "וייצא העם ויבזו את מחנה ארם" (מל"ב ז 16) וכך גם בעברית החדשה: "החיילים בזזו טלפונים" (nrg.co.il), "החיילים בזזו את מדינת האפיפּוּר" (he.wikipedia.org < קלמנס השביעי).

20. "זכה בלוטו והשלג מנע ממנו לקחת את הפרס" (nrg.co.il), לעומת "המוות מנע אותו מלהביאו לסיום" (books.google.co.il).

ועוד. יש גם פעלים שמסגרתם היחידה הן במקרא והן בלשון ימינו היא מסגרת ב, כגון גָּמַל, חָטָא, טָהַר, דִּשָּׁן:²¹

20. ב. ותעלהו עמה כאשר גָּמַלְתוּ בפרים שלשה ואיפה אחת קמח ונבל יין ותבאהו בית ה' שלו והנער נער (שמ"א א 24).

21. ב. וישחט ויקח משה את הדם ויתן על קרנות המזבח סביב באצבעו וַיִּחַטֵּא אֶת הַמְזֻבֵּחַ ואת הדם יצק אל יסוד המזבח (וי' ח 15).

22. ב. ויצא אל המזבח [...] וַטְהֵרוּ וקדשו מטמאת בני ישראל (וי' טז 18–19).²²

גם בעברית בת ימינו רגילים משפטים כגון "היא גמלה את התינוק מהנקה" וגם "הם גומלים את בני המשפחה מעישון", ולא ייתכנו משפטים כגון "*היא גמלה את החלב (את השד או את ההנקה) מן התינוק" או "*הם גומלים עישון (או סיגריות) מבני המשפחה". כן הפעלים חָטָא וטָהַר משמשים במסגרת ב בלבד.²³

פעלים שתחבירם בלשון המקרא שונה מתחבירם בלשון ימינו

נעבור עתה להבדלים בין שני הרבדים. הימצאותו של פועל רק במסגרת אחת במקרא ובשתי המסגרות בעברית החדשה לא בהכרח מצביעה על שינוי בתחביר. כפי שכבר נזכר אגב דיון בפעלים קָצַר וזָמַר, אי־היקרותה של אחת המסגרות בקורפוס המקרא אינה מעידה על העדרה בעברית של תקופת המקרא.²⁴ בייחוד קל לשער מציאות של מסגרת נוספת כשהפועל יחידאי או נדיר במקרא. לדוגמה, הפועל טָאָטַא יחידאי והוא בא במסגרת א. גם הפועל סָחַט (הכתיב במקרא שָחַט) יחידאי והוא בא במסגרת ב, אך ייתכן ששניהם שימשו בשתי המסגרות כפי שהם משמשים בעברית החדשה ("טאטא את העלים", וגם "טאטא את החדר", "סחט מיץ" וגם "סחט לימון").

23. א. ושמתיָה [את בבל] למורש קפד ואגמי מים וַטָאָטַא תִּיהָ במטאטא השמד נאם ה' צבאות (יש' יד 23).

21. במקרא הפועל דִּשָּׁן הוא גם פועל הסרה – "ועשית סירתיו [של המזבח] לדשנו" (שמ' כז 2) – וגם פועל שימה: "דשנת בשמן ראשי" (תה' כג 5), ואילו בעברית החדשה הוא פועל שימה: "דישנו את האדמה בקומפוסט" (tapuz.co.il). ואולם בשני השימושים מסגרת ב היא המסגרת התחבירית היחידה בעבורו.

22. לפעלים חָטָא וטָהַר יש גם שימוש אחר: "וישחטום הכהנים ויחטאו את דמם המזבחה לכפר על כל ישראל" (דה"ב כט 24) – הקדישו את דמם [של השעירים] לחטאת; "וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא" (וי' יג 17) – הכוהן קבע שהנגע טהור. במקרים האלה חָטָא וטָהַר אינם פועלי הסרה.

23. לדוגמה: "אני ממש מתבאסת שהיא גמלה את עצמה כל כך מוקדם מהבקבוק" (clalit.co.il), "שטיפת הפה באה לחטא את הפה מחיידקים" (he.wikipedia.org < שטיפת פה), "פרויקט שיטהר את השפכים מחיידקים" (bioteach.snunit.k12.il).

24. וכך דברי רובינשטיין, תשמ"ב, עמ' 356.

24. ב. ואקח את הענבים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אל כוס פרעה (בר' מ' 11).²⁵

פעלים אלה מאפשרים התחלפות מסגרות מעצם טבעם הסמנטי כפי שאפשר ללמוד משתי המסגרות המשמשות בהם בעברית החדשה. לכן תפוצתם במסגרת יחידה בטקסט המקראי אינה מעידה שלא היו שתי המסגרות בלשון המקרא כמו בלשון ימינו. איננו טוענות שהעברית החדשה שומרת מסורת רציפה של שימוש תחבירי מלשון המקרא הלא-מתועדת ועד ימינו, אלא שפעלים אלה שמרו על מאפייניהם הסמנטיים והתחביריים, ואין הם מעידים על שינוי מן העברית המקראית לעברית החדשה. לפיכך פעלים אלו אינם סותרים את המסקנה שתחביר פועלי הסרה בעברית החדשה מקורו בתחביר העברית המקראית.

הדבר שונה בפעלים המצויים במקרא בשתי המסגרות, ואילו בעברית החדשה – רק במסגרת אחת, או שהם מצויים במסגרות שונות בשני הרבדים. פעלים כאלה ראויים לתשומת לב מיוחדת כיוון שקיומם אכן מצביע על הבדל בין שני הרבדים. כבר הובאו דוגמות (17) להיקרויות הפועל גָּנַל במקרא בשתי המסגרות, ונזכר שבעברית הסטנדרטית בת ימינו הוא משמש רק במסגרת א (ואילו מסגרת ב מצויה רק בפי מקצת הדוברים במשלב דיבורי מובהק). גם הפועל חָסַף (בכתיב המקראי חָשַׁף), בעל משמעות דומה לפועל מָנַע, משמש במקרא בשתי המסגרות, ואילו בעברית החדשה – רק במסגרת אחת.²⁶ גם בפועל זה, כמו בפועל מָנַע, מתחייב מימוש של שני המשלימים במשפט:

25. א. כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי (בר' כב' 12).

ב. וישמע דוד כי מת נבל ויאמר ברוך ה' אשר רב את ריב חרפתי מיד נבל וְאֶת עֲבָדוֹ חָשַׁף מִרְעָה ואת רעת נבל השיב ה' בראשו (שמ"א כה' 39).

השימוש בפועל חָסַף במסגרת ב אינו מוכר כלל בעברית בת ימינו, ונראה שאין לו עדות גם בלשון חכמים.

עוד דוגמה של שימוש מפתיע בפועל הסרה – בפועל הָסִיר עצמו – לכאורה במסגרת ב באה בספר תהלים:

26. ב. ? הַסִּירוֹתֵי מִסְבֵּל שְׁכֻמוֹ כפיו מדוד תעברנה (פא' 7).²⁷

25. פועל אחר באותה משמעות מתועד במסגרת א: "וַיִּמַּץ [גדעון] טַל מִן הַגֶּזֶה מְלֹא הַסֶּפֶל מִיָּם" (שופ' ו' 38).

26. "השף והמנטור אסף גרניט, שרווקא לא חסך ממנו ביקורת אתמול" (ynet.co.il). כפי שהעיר הקורא המעריך, נמצאת במרשתת היקרות יחידה של אותו הפועל במסגרת ב: "חסך אותו מהיכולת לעוף" (nrg.co.il), ואולם דוברים ילידיים של עברית, שברקנו עמם את כל הדוגמאות מן העברית החדשה המובאות במאמר זה, לא ראו בדוגמה זו דוגמה קבילה.

27. בצלע השנייה של הפסוק באה מסגרת א עם פועל עומד, ואולם כפי שכבר ראינו שתי המסגרות יכולות לבוא בהקבלה זו לזו. לפי הצעתו של חנן אריאל, ייתכן שהמילה שְׁכֻמוֹ באה כאן בתפקיד

מעניין במיוחד לדיון הזה השימוש בפועל אָסַף במלכים ב, פרק ה, בסיפורו של נעמן וריפוי מצרעת:

27. ב? ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול לפני אדניו ונשא פנים כי בו נתן ה' תשועה לארם והאיש היה גבור חיל מצרע. וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותהי לפני אשת נעמן. ותאמר אל גברתה אחלי אדני לפני הנביא אשר בשמרון אז יֵאָסֶף אֶתּוֹ מִצְרַעְתּוֹ [...] ויאמר מלך ארם לך בא ואשלחה ספר אל מלך ישראל [...] ויבא הספר אל מלך ישראל לאמר ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי אליך את נעמן עבדי וְאֶסְפֹּתוּ מִצְרַעְתּוֹ ויהי כקרא מלך ישראל את הספר ויקרע בגדיו ויאמר האלהים אני להמית ולהחיות כי זה שלח אלי לְאֶסֶף אִישׁ מִצְרַעְתּוֹ כי אך דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי (מל"ב ה 1-7).

שימוש כזה בפועל אָסַף אינו מוכר לדוברי העברית החדשה. גם במקרא אין לו תיעוד מחוץ לסיפורו של נעמן. כל ההיקריות האחרות של הפועל אָסַף במקרא הן במסגרת א, לדוגמה:

28. א. וקבצתי אתכם מן העמים וְאֶסְפֹּתִי אֶתְכֶם מִן הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר נִפְצוּתֶם בָּהֶם ונתתי לכם את אדמת ישראל (יח' יא 17).

באיזה מבנה תחבירי שימש הפועל אָסַף בהקשר של רפואה? אפשר שהוא שימש בהקשר כזה בשתי המסגרות, בדומה לפועל רָפָא. לחלופין אפשר שמדובר בקיצור מקובע (חיסור, אליפסיס) של ביטוי כגון "אסף את המיטהר מצרעת (אל המחנה) ממקום המוקצה למצורעים", כפי שמספרת התורה: "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים" (במ' יב 15), וכך פירוש רש"י לצירוף "אסף איש מצרעתו" (מל"ב ה 6): "אסיפה במצורע היא לשון רפואתו כי בהתרפאותו הוא נאסף אל תוך בני אדם ובחוליו הכל בדלין הימנו".

עוד דוגמה לפועל הסרה המצוי במקרא בשתי המסגרות ובעברית החדשה רק במסגרת אחת הוא הפועל מָחָה:

28. א. תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח (דב' כה 19).
ב. ומחיתי את ירושלם כאשר יִמְחָה אֶת הַצְּלַחַת מֶחָה וּהִפֵּךְ עַל פְּנֵיהַ (מל"ב כא 13).

הפועל מָחָה במשמעות 'מחק', 'ניגב' נדיר למדי בעברית החדשה, ובמסגרת ב אינו

מושא ישיר בהשפעת בראשית מט 15: "ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד". לפי פירוש מצודת ציון סָבַל כאן עניינו 'משא טעון', כגון "והנשאים בסבל" (נח' ד 11), ולפי פירוש זה יש מקום להתלבטות אם מדובר במסגרת א או במסגרת ב.

מוכר בה כלל (לעומת זאת הפועל מַחַק שכיח, ובלשון הדיבור הוא משמש בשתי המסגרות: "מחק את המילה" וגם "מחק את הלוח").

נמצא אפוא שיש פעלים אחדים שיש להם חילוף במקרא ואין להם חילוף בעברית החדשה: חָסַף, מָחָה, גָּזַל וכןראה גם אָסַף, הָסִיר, גָּנַב. כאשר פועל מקראי בעל חילופי משלימים משמש בעברית בת זמננו רק במסגרת אחת – זאת דווקא מסגרת א. לא נמצא פועל שמתוך שתי מסגרותיו במקרא נותרה בלשון ימינו רק מסגרת ב. יוצא מכלל זה הוא הפועל נָשַׁל – יחידאי בבניין פיעל בצד נָשַׁל בבניין פעל במשמעות 'הפיל' וגם 'נפל', המשמש במקרא במשמעות 'גירש', כלומר במסגרת א:

29. א. בעת ההיא השיב רצין מלך ארם את אילת לארם וַיִּנְשַׁל אֶת הַיְהוּדִים מֵאֵילוֹת (מל"ב טז 6).

שימוש זה בפועל נָשַׁל מצוי בספרות ההשכלה ואף בעיתונות העברית בתחילת המאה העשרים. בעיתונות של תחילת המאה הקודמת, בארץ ובחו"ל, מתועדים שימושים חדשים בפועל זה. אחדים מהם אינם מוכרים בלשון ימינו אך מדגימים את המגמה לשינוי המשמעות של הפועל נָשַׁל, כגון "אמריקה מציעה לנשל את המלחמה מכל זכות חוק ומשפט"²⁸ (מסגרת ב); "השלטון נישל יהודים מן המקצוע הראשי שהוקצה לפרנסתם בגולה"²⁹ (מסגרת א כשמקצוע נתפס כעין מקום, או מסגרת ב. שימוש דומה למדיי למצוי בלשון ימינו).

בעברית בת ימינו הפועל נָשַׁל משמש במסגרת ב מובהקת במשמע 'ביטול זכות', 'בעלות' וכדומה, לדוגמה: "כעת נישל אותו הפרלמנט מרוב סמכויותיו."³⁰ נראה שלמעטק המשמעות שחל בפועל נָשַׁל בפיעל יש זיקה לשינוי המשמעות של הפועל נָשַׁל בבניין פעל. כאמור, הפועל נָשַׁל שימש במקרא במשמעות 'נפל', לדוגמה: "ונשל הברזל מן העץ" (דב' יט 5), ואילו בעברית החדשה הוא משמש רק לעניין היפרדותו של חלק גוף, כגון "עור הנחשים נושל בשלמותו, בניגוד ללטאות אצלן נושל העור קרעים קרעים"³¹. עוד ייתכן שהשימוש החדש בפועל נָשַׁל נוצר בהשפעת הפועל הרוסי лишить (בעבר נסתר – лишил) באותה משמעות ובצליל דומה.

מסקנות

א. תחביר פועלי ההסרה במקרא ובעברית בת ימינו דומה מאוד. רק בפעלים מעטים נצפו הבדלי תחביר בין שתי התקופות האלה.

ב. כאשר בלשון המקרא יש שתי מסגרות מתחלפות ובעברית בת ימינו יש רק מסגרת

28. "הצפירה", י"ג בטבת תרפ"ח (6 בינואר 1928).

29. "הזמן", ד' באב תרס"ט (22 ביולי 1909).

30. ynet.co.il

31. ynet.co.il

אחת – זאת ככלל מסגרת א. מדוע אין לצפות להיעלמות מסגרת א ולהישארות מסגרת ב? אפשר למצוא הסבר לכך במחקר הבלשני התאורטי. לפי מסקנותיהן של לויין ורפפורט-חובב³² פועלי הסרה במסגרת א (בין שיש להם גם מסגרת ב ובין שלא) נבדלים מבחינה סמנטית מפעלים המשמשים במסגרת ב בלבד. הפעלים בעלי החילוף או מסגרת א בלבד נושאים משמעות של שינוי מקום, ואילו הפעלים המשמשים במסגרת ב בלבד (שהם מעטים יותר) נושאים משמעות של שלילת הבעלות של השלם על אחד מחלקיו. לפי גישה זו פעלים המשמשים במסגרת ב בלבד אינם פועלי תנועה כלל, ועל כן הגישה יכולה להסביר את ההיסטוריה הנפרדת שלהם בתוך העברית. קשה יותר יהיה למצוא הסבר לשונות היסטורית זו בגישתו של תלמי (1985), שלפיה מסגרת ב אינה שונה במשמעותה ממסגרת א אלא היא מבטאת את קידוד רכיב המסלול בתוך פועל התנועה.

ממצאים אלו מצביעים על האפשרות לראות במרכיב המילוני של העברית החדשה התפתחות אורגנית של הרכיב המילוני המקראי. ראינו כי המרכיב המילוני של העברית החדשה משמר את ההבחנה בין פועלי שינוי מקום לבין פועלי שלילת הבעלות, שנהגה בקבוצת פועלי ההסרה במקרא. הדמיון הרב של תחביר פועלי ההסרה בשתי התקופות הללו עשוי להוסיף נימוק לשלילת הטענה שהסובסטרט האירופי – גרמני, יידי או סלאבי – הוא גורם מכריע בעיצוב התחביר של העברית החדשה. היערכות תחבירית זו שייכת למנגנוני לשון פנימיים ולא מודעים, ולפיכך לו הייתה העברית החדשה "לשון אירופית בתחפושת עברית שקופה", כקביעת ברגשטרסר בזמנו,³³ או תולדת יידיש שעברה המרת אוצר המילים, כהצעת וקסלר,³⁴ או תוצאת הכלאה בין העברית הקדומה ליידיש ולשונות אחרות, כהצעת צוקרמן,³⁵ היה אפשר לצפות שבעברית החדשה ייטשטשו ההבחנות התחביריות המצויות במקרא.³⁶ במאמר אחר (דורון ודובנוב, בדפוס) הבהרנו מדוע אי אפשר להסביר את תכונות הפעלים המתחלפים במאפייני התחביר של היידיש או של הלשונות הסלאביות שהשפיעו על העברית החדשה.

ג. ממצאינו מצביעים על השתמרותם של רכיבי המשמעות בפועלי ההסרה ועל קידודם התחבירי המקביל בשתי התקופות. לא נראה כי פועלי ההסרה המקראיים הוטמעו בעברית החדשה בתוך תחביר אירופי אלא ניכר בכירור שבעברית החדשה נשמרות המסגרות התחביריות שבהן באים פועלי ההסרה במקרא. כאשר תחבירו ומשמעותו של פועל מקראי מתקיימים בעברית החדשה, משתמר גם חילוף המסגרות. פועלי ההסרה משמרים את החלוקה כפי שהייתה כבר במקרא – בין פועלי שינוי

32. ראה לויין ורפפורט-חובב, 1991, בייחוד עמ' 141–145.

33. ברגשטרסר, 1928, עמ' 47.

34. וקסלר, 1990.

35. צוקרמן, 2008.

36. לבחינת העברית החדשה בראי הטיפולוגיה התחבירית של לשונות אירופה ולהשוואתה לעברית

המקראית ולעברית בתשקופת זו ראה זלדס, 2013.

מקום לבין פועלי שלילת בעלות. בשינויים שראינו נשמרה ההבחנה התחבירית בין קבוצות פועלי ההסרה השונות, ולא היה מקרה שבו אחד הפעלים עבר מקבוצה אחת לאחרת.

קיצורים

- S. Iwata, *Locative Alternation: A Lexical-Constructional Approach*, Amsterdam 2008
- בורוכובסקי-בר-אבא, תשס"א = א' בורוכובסקי-בר-אבא, הפועל – תחביר, משמעות ושימוש: עיון בעברית בת-זמננו, באר שבע תשס"א
- J. Beavers, "Predicting Argument Realization from Oblique = 2009 ביוורס, Marker Semantics", *Little Words: Their History, Phonology, Syntax, Semantics, Pragmatics, and Acquisition*, ed. R. P. Leow, H. Campos and D. Lardiere, Georgetown 2009, pp. 121–130
- בליבוים, תשס"א = ר' בליבוים, "מיפה עיניים עד טיפס בחכמה", לשוננו סג (תשס"א), עמ' 81–105
- G. Bergsträsser, *Einführung in die semitischen Sprachen: Sprachproben und grammatische Skizzen*, München 1928
- E. Doron and K. Dubnov, "The Locative Alternation = ברפוס, דורון ודובנוב, in Biblical (and Modern) Hebrew", *Studies in Biblical Hebrew Linguistics*, ed. A. Moshavi and T. Notarius (forthcoming)
- הלוי, תשס"ט = ר' הלוי, "חילופי יחסה בפועלי העמסה, ריסוס, וקרוביהם", לשוננו עא (תשס"ט), עמ' 181–201
- P. Wexler, *The Schizoid Nature of Modern Hebrew: A Slavic Language in Search of a Semitic Past*, Wiesbaden 1990
- A. Zeldes, "Is Modern Hebrew Standard Average European? = 2013 זלדס, The View from European", *Linguistic Typology* 17 (2013), pp. 439–470
- B. Levin and M. Rappaport Hovav, "Wiping = 1991 לוין ורפפורט-הובב, the Slate Clean: A Lexical Semantic Exploration", *Cognition* 41 (1991), pp. 123–151
- Z. Segal and I. Landau, "Clear from and Clear of: The = 2012 סגל ולנדו, Asymmetric Syntax of Detaching", *The Linguistic Review* 29 (2012), pp. 223–278
- J. L. Cifuentes Honrubia, "Removal Verbs and = 2008 סיפואנטס הונרוביאה, Locative Alternations in Spanish", *Estudios de Lingüística Universidad de Alicante* 22 (2008), pp. 37–64
- M. Abdul-Jawad, "The Syntax and Semantics of the = 2003 עברול-ג'וואד,

- Substance-Removing Verbs in English and Arabic”, *Journal of King Saud University, Languages and Translation* 15 (2003), pp. 63–81
- צדקה, תשל”ד = י’ צדקה, משלימי הפועל בעברית החדשה, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל”ד
- צוקרמן, 2008 = ג’ צוקרמן, ישראלית שפה יפה, תל אביב 2008
- רובינשטיין, תשמ”ב = א’ רובינשטיין, “שקיפות סמנטית ואטימות סמנטית – עיון ב’פועלי מקום’ בלשון המקרא”, ספר זיכרון לי”מ גרינץ (תעודה, ב), בעריכת ב’ אופנהיימר, תל אביב תשמ”ב, עמ’ 349–360
- תלמי, 1985 = L. Talmy, “Lexicalization Patterns: Semantic Structure in Lexical Form”, *Language Typology and Syntactic Description*, ed. T. Shopen, III, Cambridge 1985, pp. 57–149